

ДОКТРИНА *SOFT LAW* («М'ЯКОГО ПРАВА») У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ ЯК ПРОЯВ ДРУЖНЬОГО СТАВЛЕННЯ ДО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

БАЙРАЧНА Л.К. - канд. філос. наук., доцентка, доцентка кафедри конституційного права України Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ORCID: № 0000-0003-3405-4368

УДК 341.01:340.13:342.56

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.4>

У статті досліджується доктрина *soft law* («м'якого права») у судовій практиці як прояв дружнього ставлення до міжнародного права в сучасних правових системах. Метою дослідження є комплексний аналіз ролі не обов'язкових міжнародних норм у правозастосовній діяльності судів та їх значення для розвитку національного правопорядку. У межах роботи здійснено аналіз наукових підходів до поняття *soft law* у працях зарубіжних і українських дослідників, що дозволило виявити багатовимірний характер цього феномену та його квазінормативну природу.

Особливу увагу приділено дослідженню судового діалогу як форми взаємодії національних судів з міжнародним правом, зокрема через використання практики міжнародних судових інституцій та актів *soft law* як інтерпретаційних орієнтирів. У статті також проаналізовано різні конституційні підстави застосування принципу дружнього ставлення до норм міжнародного права, з урахуванням класичної німецької моделі, моделі Європейського Союзу та української моделі. Наукова новизна дослідження полягає в інтеграції доктрини *soft law* у концепцію судового діалогу та виявленні особливостей її реалізації в національній судовій практиці. Результати дослідження можуть бути використані в правозастосовній діяльності судів, у процесі тлумачення норм національного та міжнародного права, а також у подальших наукових дослідженнях проблем взаємодії правових систем.

Ключові слова: доктрина *soft law*; м'яке право; дружнє ставлення до міжнародного

права; судовий діалог; міжнародне право; конституційне правосуддя; практика ЄСПЛ.

Постановка проблеми

У сучасних умовах глобалізації та інтенсифікації міжнародних правових зв'язків національні правові системи дедалі частіше взаємодіють із нормами міжнародного права. Особливе місце в цьому процесі посідає доктрина *soft law* («м'якого права») – сукупність міжнародних актів, які формально не мають обов'язкової юридичної сили, проте справляють суттєвий регулятивний і тлумачний вплив на правозастосовну практику. До таких актів належать декларації, резолюції міжнародних організацій, рекомендації, керівні принципи, висновки комітетів та інші документи, що формують стандарти поведінки держав і суб'єктів права.

У судовій практиці застосування *soft law* набуває особливої актуальності в контексті концепції дружнього ставлення національного права до міжнародного права. Суд, звертаючись до норм «м'якого права», фактично визнає їх авторитет як джерела аргументації, інтерпретації правових норм та заповнення прогалін у законодавстві. Водночас відсутність чітко визначеного юридичного статусу *soft law* породжує дискусії щодо меж його використання судами, допустимості посилання на такі акти в судових рішеннях та їх впливу на принцип правової визначеності.

Проблемність цієї теми полягає у відсутності єдиного підходу до розуміння ролі

та значення доктрини *soft law* у національній судовій практиці. З одного боку, використання «м'якого права» сприяє гармонізації національного права з міжнародними стандартами та підвищує рівень захисту прав людини. З іншого боку, надмірне або некритичне звернення до актів *soft law* може призвести до фактичного наділення їх обов'язковою силою без належного демократичного легітимування.

У зв'язку з цим постає необхідність комплексного дослідження доктрини *soft law* у судовій практиці як прояву дружнього ставлення до міжнародного права, з метою визначення її правової природи, функціонального призначення та допустимих меж застосування судами в процесі здійснення правосуддя.

Ступінь дослідження

Проблематика *soft law* та його ролі у формуванні сучасного правопорядку достатньо активно досліджується як у вітчизняній, так і в зарубіжній правовій науці, однак здебільшого фрагментарно та в межах суміжних наукових підходів. У національній доктрині значний внесок у розуміння природи «м'якого права» зробив Г. О. Головач, який розглядає *soft law* як систему алгоритмів регулятивного впливу, що формують правопорядок сучасної держави поза межами класичних джерел права, наголошуючи на його функціональному значенні для правозастосування та правотворчості. Методологічні засади сприйняття *soft law* у судовій діяльності опосередковано розкриваються в працях О. М. Пасенюка та В. Г. Перепелюка, які аналізують правову теорію постмодерну та її вплив на розвиток судівництва й адміністративного права, підкреслюючи плюралізм джерел права та зростання ролі позанормативних регуляторів.

Важливим є також дослідження судової інтерпретації міжнародних стандартів. Так, В. В. Гордєєв акцентує увагу на діалозі прецедентного права між Конституційним Судом України та Європейським судом з прав людини, що фактично відображає використання актів і підходів, близьких за своєю природою до *soft law*. Ґрунтовний

аналіз інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України з урахуванням практики ЄСПЛ здійснено в дисертаційному дослідженні П. М. Синицина, де розкривається механізм впливу міжнародних правових позицій на національне конституційне правосуддя.

Зарубіжні дослідження представлені працями Дж. Герсена та Е. Познера, які аналізують *soft law* крізь призму законодавчої та квазізаконодавчої практики, доводячи його ефективність як інструменту регулювання за відсутності формальної обов'язковості. Праця Г. Вікса присвячена використанню та забезпеченню виконання *soft law* публічними органами в Австралії, що має важливе значення для розуміння судового та адміністративного вимірів його застосування.

Водночас, попри наявність значного теоретичного доробку, питання застосування доктрини *soft law* безпосередньо в судовій практиці як прояву дружнього ставлення національного судочинства до міжнародного права залишається недостатньо систематизованим. Це зумовлює необхідність подальшого комплексного дослідження зазначеної теми з урахуванням сучасної судової практики та доктринальних підходів.

Метою дослідження є аналіз доктрини *soft law* («м'якого права») у судовій практиці як прояв дружнього ставлення до міжнародного права. Для досягнення вказаної мети потрібно вирішити наступні завдання – зробити аналіз наукових підходів до поняття («м'якого права»), – дослідити діалог у судовій практиці як прояв дружнього ставлення до міжнародного права; – проаналізувати різні конституційні підстави застосування принципу дружнього ставлення до норм міжнародного права у правових системах держав, зокрема класична німецька модель, модель Європейського Союзу, українська модель.

Виклад основного матеріалу

Аналіз наукових підходів до поняття («м'якого права»). М'яко-правова концепція починає все активніше використовуватися при характеристиці численних внутріш-

ньодержавних актів, які формально не вписуються в систему традиційних джерел права [1, с.85].

До м'якого права відносять акти суб'єктів правотворчості, які не мають юридичної сили (частіше за все тому, що, будучи прийнятими поза рамками формальних правотворчих процедур або з інших причин, вони не розглядаються в якості юридично обов'язкових), але, тим не менше, впливають на поведінку інших осіб; такий вплив проявляється або в тому, що інші сприймають ці акти як надійний вираз політичних суджень або намірів, які на якомусь більш пізньому етапі можуть втілитися й у формально обов'язкові права і враховуватися в примусових діях правозастосовувачів, або в тому, що такі акти роз'яснюють розуміння державними органами фактів навколишньої дійсності. Індивіди, уряди, держави, і інші суб'єкти використовують м'яке право для того, щоб встановити зобов'язання і впливати на поведінку там, де чисто правові механізми розглядаються як небажані [2, с.577].

Австралійський учений Грек Вікс відносить до м'якого права, що застосовується владними суб'єктами, кодекси практики, керівництва, інструктивні вказівки, циркуляри, політичні акти, короткі програми розвитку, звичай практики, податкові пільги, кодекси поведінки, етичні кодекси і конвенції [3, с.38].

Цікаву групу м'яко-правових інструментів складають акти локального саморегулювання, які приймаються організованими (найчастіше – за родом професійної діяльності) спільнотами, спілками, асоціаціями; вони регламентують організаційні і функціональні питання, основи статусу членів спільноти тощо. Науковці і практики, які досліджують правопорядок епохи постмодерну, звертають увагу на розширення правових джерел, зростаюче значення м'яко-правових інструментів у формуванні правопорядку сучасної держави. Пасенюк О.М. робить висновок, що неповнота, неясність, суперечливість чи відсутність законодавства, яке регулює спірні відносини, має усунутись, перш за все, нормами, створени-

ми юридичною практикою, а не законодавчими змінами [4, с.99].

Перепелюк В.Г. наголошує, що в другій половині 20 століття (1960-70-і роки) правостановлююче значення визнається, перш за все, за діяльністю приватних осіб, яка дозволяє їм самокоординувати та саморегулювати взаємовідносини між собою. При цьому підкреслюється, що не договірна практика, яка здійснюється на основі позитивного права, породжує норми нового типу (конвенції), а, навпаки, спонтанно породжувані “конвенції” постійно змінюють реальну договірну практику [5, с.35].

Головач Г.О. досліджує які саме юридичні алгоритми використовуються під час створення актів м'якого права та яка їх роль у формуванні правопорядку сучасної держави [1].

Отже, soft law у сучасній правовій доктрині розглядається як гнучкий нормативний інструмент, що поєднує відсутність формальної обов'язковості з реальним регулятивним впливом. Різноманіття підходів до його визначення свідчить про складну природу м'якого права та обумовлює необхідність його системного дослідження, зокрема в судовій практиці.

Діалог у судовій практиці як прояв дружнього ставлення до міжнародного права. Судовий діалог – це динамічна форма взаємодії між судами, яка полягає в систематичному обміні правовими позиціями, використанні взаємних рішень як орієнтирів інтерпретації, імплементації міжнародних і наднаціональних стандартів у внутрішній практиці та у формуванні спільного правового простору через узгодженість тлумачення правових норм. Він спрямований на запобігання конфліктам між правовими системами та на забезпечення ефективного захисту прав людини.

Основними ознаками судового діалогу є взаємність – суди не просто застосовують чужу практику, а взаємно впливають один на одного; інтелектуальна взаємодія – процес не є формальним, він заснований на спільності правових аргументів; транскордонність – вихід за межі однієї юрисдикції (національні суди ↔ міжнародні суди); інтерпретаційність – діалог здійснюється

через тлумачення правових норм; гармонізація правових стандартів – мета діалогу полягає у зближенні підходів; запобігання конфліктам юрисдикцій – особливо між національними конституційними судами та міжнародними/наднаціональними судами.

Механізм судового діалогу має структурні елементи до, яких відносяться використання рішень міжнародних судів як джерел орієнтації; інтерпретація національного права з урахуванням міжнародних стандартів; попереднє звернення судів (*preliminary rulings*); цитування іноземних рішень.

Одним із найбільш показових прикладів дружнього ставлення до міжнародного права є практика *Конституційного Суду України*, який системно використовує положення міжнародних договорів та практику міжнародних судових інституцій як орієнтир для тлумачення Конституції України.

Як слушно зазначив Водяніков О. Ю. з положень Конституції випливають чотири типи конституційного контролю за міжнародними договорами, тобто чотири окремі компетенції КСУ: процесуальний, субстантивний за конституційністю застережень, субстантивний контроль за конституційністю положень договору (превентивний та наступний), спеціальний контроль за критерієм «чинності» [6].

(1) *процесуальний контроль* за дотриманням конституційної процедури розгляду, ухвалення або набрання чинності, об'єктом якого є акт надання згоди на обов'язковість міжнародного договору (частина перша статті 150 Конституції); (див **Висновок КСУ від 11 липня 2001 року № 3-в/2001 у справі про Римський Статут**) КСУ вказав, що згода на обов'язковість міжнародного договору (його ратифікація) здійснюється Верховною Радою України у формі закону, який за своєю правовою природою не відрізняється від інших законів України. [7];

(2) *субстантивний контроль* за конституційністю застережень, зроблених при наданні згоди на обов'язковість міжнародного договору (частина перша статті 150 Конституції);

(3) *субстантивний контроль за конституційністю положень* договору, який має два види: (а) превентивний (попередній) контроль за договорами, що вносяться на ратифікацію до Верховної Ради України (див. підпункт 2.7.1 пункту 2.7 мотивувальної частини Висновку КСУ від 11 липня 2001 року № 3-в/2001 [7], та (б) наступний контроль за чинними договорами (частина перша статті 151);

(4) *спеціальний контроль* за критерієм «чинності» міжнародного договору (частина перша статті 151 у взаємозв'язку зі статтею 18 Конституції). Кожен тип контролю має особливості щодо юридичних наслідків неконституційності, адже в силу особливостей, встановлених статтями 9 та 18 Конституції України, припинення чи зміна юридичної дії положень договору має відбуватися відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права.

У практиці *Верховного Суду* принцип дружнього ставлення до міжнародного права виявляється насамперед у регулярному зверненні до практики ЄСПЛ та актів *soft law* як допоміжних джерел аргументації. Зокрема, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2018 року Справа № 826/9895/16, юрисдикція – адміністративна (податковий спір) Верховний Суд застосував стандарти ЄСПЛ щодо принципу правової визначеності та легітимних очікувань, посилаючись на рішення ЄСПЛ у справах *Stretch v. the United Kingdom*, *Broniowski v. Poland*. Суд підкреслив, що національне право має тлумачитися відповідно до міжнародних стандартів захисту прав людини. Такий підхід демонструє не механічне запозичення міжнародних стандартів, а повноцінний судовий діалог [8].

Крім того, у низці рішень Верховного Суду в справах адміністративної та господарської юрисдикції суди посилаються на рекомендації та керівні принципи Ради Європи й Венеційської комісії як інструменти тлумачення національного законодавства, що є прикладом використання *soft law* у правозастосовній діяльності. Це підтверджує, що діалог у судовій практиці охоплює не лише формально обов'язкові нор-

ми міжнародного права, а й не обов'язкові, але авторитетні міжнародні стандарти.

Таким чином, практика Конституційного Суду України та Верховного Суду засвідчує послідовну реалізацію принципу дружнього ставлення до міжнародного права через судовий діалог, який проявляється у використанні міжнародних договорів, практики ЄСПЛ та актів *soft law* як засобів тлумачення та розвитку національного правопорядку що доповнюють аргументацію суду, концептуалізуючи його правову позицію.

Принцип дружнього ставлення до міжнародного права (*international-law friendliness, Völkerrechtsfreundlichkeit*) має різні конституційні підстави у правових системах держав, зокрема класична німецька модель, модель Європейського Союзу, українська модель. Його витoki можна прослідкувати в основоположних нормах, які визначають ставлення держави до міжнародного правопорядку, її зобов'язання щодо співпраці та інтеграції, а також механізми імплементації міжнародних норм у внутрішнє право.

У німецькому конституційному праві принцип *Völkerrechtsfreundlichkeit* має найбільш розвинену доктрину та практику. Він походить з таких положень: Преамбула Основного Закону підкреслює прагнення німецького народу до миру, європейської єдності та міжнародної інтеграції. Це створює загальну «ціннісну рамку» відкритості до міжнародного права. Стаття 24 GG дозволяє Федерації добровільно передавати суверенні повноваження міжнародним організаціям, а також приєднуватися до систем колективної безпеки. Це прямо закріплює *інституційну відкритість* до міжнародного правопорядку. Стаття 25 GG – головне ядро міжнародно-правової відкритості: загальні норми міжнародного права є складовою федерального права; вони мають пріоритет над законами; створюють прямі права та обов'язки для осіб. Ця стаття – основа для інтегративного тлумачення національного права у світлі міжнародного. Стаття 59(2) GG регулює порядок імплементації міжнародних договорів у внутрішнє право через ратифікаційні закони.

Наявність рішень Федерального Конституційного Суду *Solange I/II, Görgülü, Maastricht, Lissabon, Recht auf Vergessen* фактично перетворили принцип на конституційний звичай, що має силу доктринального джерела [9].

Для Німеччини міжнародно-правова відкритість є конституційною цінністю з прямим текстуальним і судовим закріпленням. Спираючись на наведені норми Конституційний суд Німеччини сформував самостійний неписаний конституційний принцип, основним призначенням якого є усунення колізій [10]. Тим самим суперечності між внутрішньодержавним і міжнародним правом та відповідно, порушення міжнародно-правових приписів Німеччиною повинні запобігатись на максимально можливому рівні. Водночас, застосування принципу дружнього ставлення до міжнародного права в Німеччині не передбачає, що саме воно завжди матиме примат над національним правом.

Європейський Союз втілює принцип «friendly cooperation» і автономії, але відкритості до міжнародного права. У праві ЄС існує подвійна природа: з одного боку – автономія права ЄС; з іншого – зобов'язання поважати міжнародне право і дотримуватися міжнародних стандартів.

Стаття 3(5) Договору про ЄС (TEU) ЄС діє на міжнародній арені з повагою до міжнародного права, прав людини, принципів ООН. Стаття 21 TEU ЄС зобов'язується забезпечувати дотримання міжнародного права у своїй зовнішній діяльності, сприяти міжнародному правопорядку. Стаття 6 TEU Визнання ролі ЄСПЛ і Європейської конвенції – прояв дружності до міжнародних правозахисних механізмів. Стаття 216(2) TFEU Міжнародні договори ЄС є обов'язковими для інституцій ЄС та держав-членів.

Суд ЄС (CJEU) підкреслює автономність права Союзу, регулярно використовує міжнародне право для тлумачення норм ЄС (справи *Haegeman, Kadi, Air Transport Association of America*).

Справа *Haegeman* (Case 181/73, 1974). Питання полягало в тому, чи є міжнародна угода (Угода про асоціацію між ЄЕС і

Грецією) частиною права Співтовариства та чи може Суд ЄС тлумачити її в порядку попереднього рішення. Суд ЄС визнав, що міжнародні угоди, укладені ЄЕС, є інтегральною частиною правопорядку ЄС і підлягають тлумаченню Судом ЄС нарівні з первинним і вторинним правом. Тобто суд ЄС інкорпорує міжнародне право у внутрішній правопорядок ЄС, міжнародні договори не є «зовнішніми» нормами [11]. Класичний приклад відкритості та інтегративного підходу. Високий рівень дружності до міжнародного права – міжнародні угоди визнаються частиною автономного правопорядку ЄС.

Справа *Kadi* (Joined Cases C-402/05 P and C-415/05 P, 2008; *Kadi II* – 2013). Оскаржувались регламенти ЄС, що імплементували резолюції Ради Безпеки ООН щодо санкцій проти осіб, підозрюваних у тероризмі. Суд ЄС постановив, що навіть імплементация обов'язкових резолюцій РБ ООН не може порушувати фундаментальні права, гарантовані правом ЄС; Суд ЄС зберігає автономію конституційного порядку ЄС. Тобто суд не заперечує обов'язковість міжнародного права, але обмежує його дію межами конституційної ідентичності ЄС та встановлює модель *conditional friendliness* – умовної відкритості [12]. Отже, з'являється збалансований підхід: повага до міжнародного права + пріоритет фундаментальних прав.

Справа *Air Transport Association of America* (Case C-366/10, 2011). Американські авіакомпанії оскаржували застосування ЄС своєї системи торгівлі шкідливими викидами (або торгівля квотами) до міжнародних авіарейсів, посилаючись на порушення міжнародного повітряного та екологічного права [13]. Торгівля квотами – це система, де уряд встановлює загальний ліміт на викиди парникових газів, видає або продає компаніям дозволи (квоти) на певний обсяг забруднення, і ті, хто зменшив свої викиди, можуть продати надлишкові квоти тим, хто їх перевищує, створюючи ринкову ціну на забруднення та мотивуючи бізнес до скорочення викидів. Найвідоміша – Схема торгівлі викидами ЄС (EU ETS).

Така позиція ЄС викликала значний супротив на міжнародній арені, зокре-

ма 21 держава, серед яких США, Японія, Китай, Індія, РФ 30 вересня 2011 р. ухвалили у Нью Делі Спільну декларацію, у якій вказали, що плани ЄС включити екстратериторіальні викиди до Європейської системи торгівлі шкідливими викидами є несумісними з міжнародним правом.

Суд ЄС визнав, що ЄС пов'язаний нормами міжнародного права, але застосовує їх лише за умови: достатньої точності норм, їх обов'язковості для ЄС, відмовився визнавати пряму дію більшості міжнародних норм у цій справі. Тобто Суд ЄС визнає значення міжнародного права, але застосовує його обережно та вибірково, захищає регуляторну автономію ЄС. У цьому випадку ми бачимо “прагматичну дружність” – міжнародне право визнається, але не автоматично домінує.

Таким чином, юриспруденція Суду ЄС демонструє еволюцію принципу дружнього ставлення до міжнародного права: від інтегративної моделі (*Haegeman*), через конституційно-обмежену відкритість (*Kadi*), до прагматично-регуляторного балансу (*Air Transport Association of America*). Ці справи разом формують європейську доктрину міжнародно-правової відкритості з чіткими межами, яка є ключовою для сучасного судового діалогу.

Україна будує модель дружнього ставлення до норм міжнародного права на принципі конституційної відкритості до міжнародного права.

Конституція України містить низку положень, що створюють базу для дружнього ставлення до міжнародного права, але на відміну від Німеччини, не формують цілісної доктрини. Стаття 9 Конституції України Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства. Це базове положення відкритості. Стаття 18 Конституції України Зовнішня політика ґрунтується на принципах міжнародного права. Стаття 19 Конституції України Обмежує свавілля держави через принцип верховенства права – включно з міжнародним його виміром. Стаття 55 Конституції України Гарантує право звернення

до міжнародних судових інституцій (пере-
дусім ЄСПЛ).

На відміну від усталеної німецької док-
трини *Völkerrechtsfreundlichkeit*, в Україні
чітко формалізована концепція «дружнього
ставлення до міжнародного права» як
окремого конституційного принципу по-
чала формуватися з 2016 року, з моменту
прийняття Рішення Конституційного Суду
України № 6-рп/2016 8 вересня 2016 року
(справа про завчасне сповіщення про про-
ведення публічних богослужінь, релігійних
обрядів, церемоній та процесій) [14]. КСУ
безпосередньо в тексті зазначеного рішен-
ня вказав на застосування принципу друж-
нього ставлення до міжнародного права,
обґрунтовуючи його застосування бажан-
ням українського народу до міждержавно-
го діалогу, що виявляється в укладенні між-
народних договорів у порядку і на умовах,
передбачених ст. 9 Конституції України.

Гордєєв В.В. зазначає, що під принци-
пами застосування рішень ЄСПЛ Консти-
туційним Судом України запропоновано
розуміти основні засади та імперативні,
стійкі ідеї, якими послуговуються судді
Конституційного Суду України при засто-
суванні рішень ЄСПЛ у процесі здійснен-
ня інтерпретаційної діяльності КСУ. До
загальних принципів застосування рішень
ЄСПЛ КСУ в інтерпретаційній діяльності
належать: верховенство права, правова ви-
значеність як його елемент, верховенство
конституції, динамічність інтерпретації,
справедливість, пряма дія прав та свобод і
принцип зв'язаності правом (принцип са-
мообмеження Конституційного Суду Укра-
їни) [15, с. 226]. Синицин П. М. до спеціаль-
них принципів застосування рішень ЄСПЛ
КСУ в інтерпретаційній діяльності відно-
сить принцип дружнього ставлення до між-
народного права, принцип субсидіарності
застосування рішень ЄСПЛ, «належності»
застосування КСУ рішень ЄСПЛ у своїй ін-
терпретаційній діяльності та принцип «ав-
тономності» інтерпретації із застосуванням
рішень ЄСПЛ, принцип діалогу суддів [16].

*Практика Конституційного Суду Украї-
ни.* КСУ, враховуючи вказані принципи в
низці рішень, підкреслював необхідність
тлумачити національні норми у світлі між-

народного права. У рішенні № 1-р(П)/2024
КСУ прямо виходить із потреби адаптувати
національну судову практику відповідно до
практики ЄСПЛ. Це демонструє принцип
інтегративного тлумачення українських
норм у світлі міжнародних стандартів прав
людини – стандартів, що випливають із
Конвенції про захист прав людини та осно-
вположних свобод [17];

– пріоритет міжнародних стандартів
прав людини; значення практики ЄСПЛ.
30 жовтня 2025 року Конституційний суд
України провів круглий стіл на тему «Рі-
шення Європейського суду з прав люди-
ни в справі ТОВ «МСЛ» проти України:
ключові аспекти та наслідки для України».
Суддя КСУ Петришин О. зазначив, що ді-
алог з Європейським судом з прав людини
є важливою частиною інтеграції України
до загального правового простору Євро-
пи, а вивчення прецедентного права Суду
сприяє розвитку європейського підходу до
тлумачення положень Конституції Украї-
ни. Суддя КСУ Городовенко В. наголосив
на необхідності досягнення балансу між
інтересами національної безпеки України
та запобіганням зловживанням механізма-
ми захисту прав людини в контексті воєн-
ної агресії та гібридної війни. Суддя КСУ
Водяніков О. зазначив, що прецедентне
право ЄСПЛ у сфері санкцій послідовно
наголошує на необхідності ефективного
постфактумного судового перегляду як
ключової гарантії справедливості санкцій-
них рішень [18];

– орієнтацію на стандарти міжнарод-
ного гуманітарного права та міжнародного
кримінального права (особливо після 2014
року). Висновок Конституційного Суду
України від 11 липня 2001 року N 1-35/2001
(справа про Римський Статут). Цей висно-
вок є ключовим прикладом взаємодії КСУ
із міжнародними стандартами криміналь-
ного та гуманітарного права у своїй прак-
тиці, оскільки воно потребує оцінки між-
народного кримінального договору – фун-
даментального документа міжнародного
кримінального права [7]. КСУ оцінював, чи
можна імплементувати міжнародно-кримі-
нальний правовий акт у національне зако-
нодавство без змін до Конституції України;

проаналізував юрисдикційний механізм МКС (зокрема комплементарність), який є частиною міжнародної кримінально-правової системи; послався на загальновізантійські норми міжнародного права при тлумаченні змісту положень Статуту (зокрема принцип *pacta sunt servanda*). *Pacta sunt servanda* (латинською: «договори повинні виконуватися») – це фундаментальний принцип міжнародного права, який означає, що укладені договори є обов'язковими для сторін, які їх підписали, і мають виконуватися ними добросовісно, а держава не може посилатися на своє внутрішнє законодавство для невиконання міжнародного зобов'язання. Цей принцип закріплений у Статуті ООН та Венській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року.

Отже, як слушно зазначив Шевчук С., дію принципу дружнього ставлення до норм міжнародного права можна відстежити, коли в процесі застосування практики ЄСПЛ КСУ виявляє суперечність між національним законодавством та міжнародно-правовими нормами, обов'язковість яких нашою державою визнано в установленому законом порядку, у такому разі відповідно до «принципу дружнього ставлення до міжнародного права» КСУ повинен застосувати норму міжнародного права у такому контексті, як її тлумачить ЄСПЛ у своїх рішеннях, як єдиний офіційний інтерпретатор ЄКПЛ. [19].

Висновки

Доктрина *soft law* («м'якого права») є важливим феноменом сучасного правопорядку, який відображає трансформацію класичного уявлення про джерела права та зростання ролі негайно необов'язкових, але авторитетних міжнародних норм і стандартів у правовому регулюванні. Судова практика виступає ключовим механізмом імплементації *soft law* у національну правову систему. Звернення судів до актів «м'якого права» виконує інтерпретаційну, орієнтаційну та доповнювальну функції, сприяючи гармонізації національного законодавства з міжнародними правовими стандартами, що посилює інтеграційні процеси та підвищує рівень захисту прав людини.

Водночас відсутність чітко визначеного нормативного статусу *soft law* зумовлює ризики його надмірного або некритичного застосування судами, що може негативно впливати на принципи правової визначеності та легітимності судових рішень.

У зв'язку з цим актуальним є формування збалансованого підходу до застосування *soft law* судами, який передбачає чітке розмежування між обов'язковими нормами права та рекомендаційними міжнародними актами, а також вироблення критеріїв допустимості їх використання в правозастосовній діяльності.

Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на розроблення доктринальних і практичних орієнтирів застосування *soft law* у судочинстві як інструменту розвитку правової системи та зміцнення взаємодії національного і міжнародного права.

Література

1. Головач Г.О. Алгоритми м'якого права та їх роль у формуванні правопорядку сучасної держави. Приватне та публічне право. № 1. 2021. С. 82-87.
2. Gersen J. E., Posner E. A. *Soft Law: Lessons from Congressional Practice*. Stanford law review. 2008. Vol. 61. № 3. P. 573-627.
3. Weeks G. *The Use and Enforcement of Soft Law by Australian Public Authorities*. Federal Law Review, Forthcoming. 2014. Vol. 42. № 1. URL: <https://www6.austlii.edu.au/au/journals/UNSWLRS/2014/10.pdf> (дата звернення: 03.01.2026).
4. Пасенюк О.М. Правова теорія постмодерну як методологічний підхід до реформування вітчизняного судівництва. Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри: тези міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2008. С. 7-9.
5. Перепелюк В.Г. Деякі питання розвитку адміністративного права у світлі правової теорії постмодернізму. Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри: тези міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2008. С. 35-36.
6. Водянніков О. Ю. Конституційний контроль за міжнародними догово-

рами України. Публічне право. 2022. № 4. С. 7-29. URL: <https://ccu.gov.ua/library/konstytuciyuu-kontrol-za-mizhnarodnymu-dogovoramy-ukrayiny> (дата звернення: 05.01.2026).

7. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11 липня 2001 року № 3-в/2001 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v003v71001?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 09.01.2026).

8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2018 р. у справі № 826/9895/16 (адміністративне провадження) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 06.01.2026).

9. Dupuy P.-M. International Law and Domestic (Municipal) Law. Max Planck Encyclopedia of Public International Law. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1056?prd=MPIL&print> (дата звернення: 05.01.2026).

10. Sauer H. Staatsrecht III: Auswärtige Gewalt, Bezügedes Grundgesetzeszu Völkerund Europa recht. 4. Aufl. München: C.H. Beck, 2015. Rn. 37 f. URL: http://www.zjs-online.com/dat/artikel/2015_6_965.pdf (дата звернення: 07.01.2026).

11. Case 181/73, Haegeman v Belgium. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61973CJ0181> (дата звернення: 07.01.2026)

12. Council Regulation (EC) № 881/2002 of 27 May 2002 imposing certain specific restrictive measures directed against certain persons and entities associated with Usama bin Laden, the Al-Qaida network and the Taliban, and repealing Council Regulation (EC) No 467/2001 prohibiting the export of certain goods and services to Afghanistan, strengthening the flight ban and extending the freeze of funds and other financial resources in respect of the Taliban of Afghanistan // Official Journal. 2002. L 139.

13. Case C-366/10 Air Transport Association of America and Others v. Secretary of State for Energy and Climate Change (Judgment of the Court of 21 December 2011), [2011] ECR 2011-00000. URL : <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-366/10> (дата звернення: 07.01.2026).

14. Рішення Конституційного Суду України № 6-рп/2016 8 вересня 2016 року (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій) <https://ccu.gov.ua/novyna/u-svoeyu-rishenni-konstytuciyuu-sud-ukrayiny-pidtverdyv-pryncyp-druzhnogo-stavlennya-do>. (дата звернення: 07.01.2026).

15. Гордєєв В.В. Діалог прецедентного права між Конституційним Судом України та Європейським судом з прав людини. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 73: частина 2. С.224-227.

16. Синицин П. М. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України в контексті рішень Європейського суду з прав людини. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.

17. Конституційна скарга Приватного підприємства «Генеральний будівельний менеджмент» про відповідність Конституції України (конституційність) пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу України (щодо гарантування захисту прав і свобод особи за рішенням Європейського суду з прав людини) <https://ccu.gov.ua/dokument/1-tii2024> (дата звернення: 09.01.2026).

18. Конституційний суд України. Офіційний сайт. https://ccu.gov.ua/en/novina/constitutional-court-ukraine-discussed-judgment-european-court-human-rights-case-msl-llc-v?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.01.2026).

19. Шевчук С. Узгодженість практики ЄСПЛ та Конституційного Суду України. Вісник Конституційного Суду України. № 4-5/2011. С. 122-130.

**THE DOCTRINE OF SOFT LAW
IN JUDICIAL PRACTICE AS A
MANIFESTATION OF A FRIENDLY
ATTITUDE TOWARDS INTERNATIONAL
LAW**

The article examines the doctrine of *soft law* in judicial practice as a manifestation of a friendly attitude toward international law in contemporary legal systems. The purpose of the study is to provide a comprehensive analysis of the role of non-binding international norms in judicial reasoning and their significance for the development of national legal orders. The research analyzes scholarly approaches to the concept of *soft law* in the works of foreign and Ukrainian legal scholars, which makes it possible to identify its complex and quasi-normative nature.

Particular attention is paid to judicial dialogue as a form of interaction between national courts and international law, including

the use of international judicial practice and *soft law* instruments as interpretative tools. The article also explores different constitutional foundations for the application of the principle of a friendly attitude toward international law, focusing on the classical German model, the European Union model, and the Ukrainian model. The scientific novelty of the study lies in integrating the doctrine of *soft law* into the concept of judicial dialogue and in identifying the specific features of its implementation in national judicial practice. The findings of the research may be used in judicial practice, legal interpretation, and further scholarly studies on the interaction between national and international legal systems.

Keywords: soft law; friendly attitude toward international law; judicial dialogue; international law; constitutional justice; judicial practice; European Court of Human Rights.